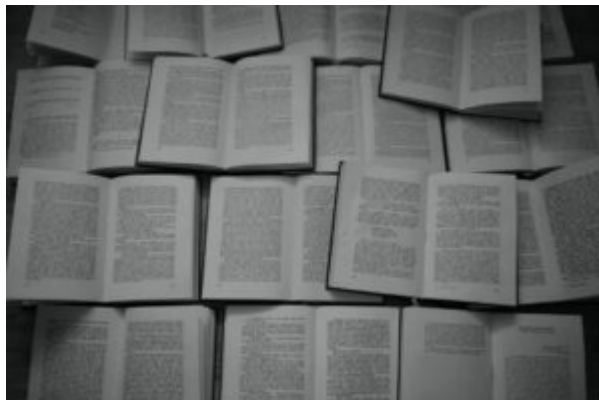

PRINCIPALA PROBLEMĂ A VALORILOR CONTEMPORANEITĂȚII E CĂ SUNT MULT PEA DEPENDENTE DE LIMBAJ

Autor: Ilinca Bernea | 9 iulie 2022

Redacția Syntopic vă propune să explorăm în această perioadă tema „Limbaș și adevăr”. În acest sens, dorim să îi mulțumim doamnei Ilinca Bernea pentru că și-a făcut timp să se gândească la acest subiect și să împărtășească cu noi răspunsurile sale la câteva întrebări pe care ne-am gândit să i le adresăm cu privire la această temă.

1. În ultima vreme, eufemismele au căpătat un rol din ce în ce mai important în discursul public, proces pe care Paul Johnson îl numește „lingvistica fericirii”. Cum credeți că influențează acest fenomen capacitatea limbajului de a transmite adevărul sau de a fi o manifestare a imaginației?

Nicio cultură autentică nu se poate susține exclusiv prin discurs public (mediatic, în contextul actual). Din punctul meu de vedere, principala problemă a valorilor contemporaneității e că sunt mult prea dependente de limbaj(e), de constructe mentale, că nu au un punct de sprijin în realitatea vitală și instinctuală, organică și de aceea sunt inconsistente, chiar volatile. Indiferent ce sensuri poate colporta un text, esențialmente el doar codifică adevărul vieții, nu îl conține. O cultură e un sistem de coduri și semne, de punți între limbaj și existență, după părerea mea, și nu poate fi incorporată în discursuri. Fără artă și fără diverse forme de ritual, limbajele cotidiene nu fac decât să zgândăre o suprafață, să invoce o pseudo-realitate insipidă, incoloră, inodoră. Avem mai multă nevoie de ambiguitate și de mister decât de clarificări. Sigur, cuvintele și discursurile sunt cel mai bun mijloc de manipulare în masă, de hipnotizare. Dar o educație complexă care implică și elemente estetice sau etice poate fi cea mai bună profilaxie. Și o „lingvistică a nefericirii” poate fi la fel de mistificatoare și de reduționistă.

2. Limbajul este adesea perceput unidirecțional, drept unealtă care surprinde și descrie realitatea sau conținuturile noastre mentale. Totuși, în egală măsură, limbajul ne modelează viața internă, percepția asupra realității, și, am putea spune, și viața exterioară. Sunteți de acord cu această afirmație?

Sigur, limbajul reprezintă un instrument care ne face experiența inteligibilă. Ceea ce credem și gândim despre realitate ajunge să îi determine granițele și configurația propriului univers mental. Cumva, nici nu îl putem depăși, oricât am vrea, tocmai de aceea se întâmplă uneori acel fenomen proiectiv care pune „concepția” în avanscenă, într-o manieră care poate ecrana percepția. Dar, oricât ar fi de covârșitor rolul limbajului în interpretarea a ce trăim și experiem, el rămâne, de facto, exterior experienței și trăirii propriu-zise. Singurul limbaj care reușește performanța de a capta ceva și din substanța particulară a ceea ce suntem și simțim, în sens nemijlocit, particular, ca ființe unice, este cel artistic sau poetic. Valoarea lui constă tocmai în faptul că poate evoca sau transporta inefabilul.

3. În instituirea unui regim totalitar, adesea primul element ce intră sub autoritatea sa este cel al limbajului. Cum percepeți cenzura la nivel de limbaj din perioada comunistă în raport cu noile fenomene de cenzură?

Aș zice că e puțin mai complicat. Nu limbajul e cenzurat, sunt deformat, eludate sau eclipsate valorile pe care le invocă sau pe care se sprijină. Dictaturile, de orice fel, au ce au cu valorile fondatoare de cultură și civilizație. Subminarea și ruina lor – acesta este țelul. Dictatorii sunt, în sens clinic, niște sadici. Dictaturile sunt forme de sadism la adresa unei întregi comunități umane și a culturii ei. Să ne uităm la maniera în care psihopații și sadicii acționează. E o întreagă strategie în comportamentul lor de demolare a tot ce reprezintă valoare și sens pentru celălalt... Scopul puterii maligne e umilirea și degradarea victimei, distrugerea inocenței, a purității și ingenuității. Singurul mod în care te poți apăra de acțiunile unui sadic e să devii imun la faptul că încearcă să pună la pământ sau să ducă în derizoriu ceea ce pentru tine e sursă de sens, împlinire, voluptate, bucurie, plăcere, adevăr, dorință, motivație, pasiune. De obicei, sadismul recurge la un limbaj denigrator, i-aș zice o „limbă a zădărniceii”. Sadismul caută să demoleze verticalele, să pună totul la pământ, e limpede. Soluția este să nu cauți să opui rezistență, să nu te lași afectat, să te poți disocia de limbajul sau acțiunile cu intenții meschine și malefice.

Dar această „imunizare” te aduce din păcate în situația de a accepta sacrilegiul, de a te desensibiliza cumva la acțiunea demoralizantă și orice desensibilizare e cu dublu sens. Ca să nu te doară palmele și injuriile, trebuie să ajungi să nu te mai atingă nici duiosiile,

să nu mai iei nimic în serios, să iei tu însuși în derizoriu orice cuvânt. Dictaturile, așa zice, fac în așa fel încât cuvintele să nu mai aibă nicio valoare, să devină gratuite. Cenzura are un rol secundar, în sens obiectiv. Nu e atât de important ce anume reprimă sau interzice un anumit regim opresiv, scopul puterii în astfel de situații este să îi arate omului de rând care îi e locul, să îi șubrezească elanurile, să îi strivească demnitatea și puterea, încrederea în resursele proprii. Sadismul e un joc de putere, sinistru... E încercarea de a îi amputa celuilalt resursele vitale, de a îl slei cumva, de a îi elimina pofta de viață și gustul pentru fericire, puterea de a iubi, de a crede. Nu există, din punctul meu de vedere, nicio diferență între acțiunile represive ale unei dictaturi de tip teocratic sau bolșevic. Indiferent sub flamura cărei utopii sau cărui ideal e profesată cenzura gândirii, vorbim de o calamitate morală și despre o încălcare a drepturilor omului.

Imagine: Unsplash